

Informacija o procesu pripreme prvog Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje Evropske Garancije za djecu u Crnoj Gori

I. Evropska garancija za djecu

Evropska komisija je 24. marta 2021. godine usvojila sveobuhvatnu Strategiju EU o pravima djeteta, kao i preporuku Savjeta kojom se uspostavlja **Evropska Garancija za djecu**, u cilju promovisanja jednakih mogućnosti za djecu koja su u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti. Evropska Strategija o pravima djeteta (*EU Strategy on the rights of the child*) definiše setove ciljanih akcija datih u okviru šest tematskih cjelina. Jedna od tematskih cjelina jeste i **socio-ekonomska uključenost djece, uključenost u obrazovanje, zdravlje**: EU koja se bori protiv siromaštva, promoviše inkluzivna društva, obrazovne i zdravstvene sisteme. Kako bi postigla sve ciljeve definisane Strategijom, Evropska komisija će osigurati da prava djeteta budu integrisana u svim relevantnim politikama, zakonodavstvu i programima finansiranja EU.

Direktno nadovezujući se na Strategiju, tj. na njenu drugu tematsku cjelinu – Socio-ekonomska uključenost djece, te uključenost u obrazovanje i zdravlje, EK je izradila **Evropsku Garanciju za djecu** (*European Child Guarantee*). To je inicijativa kojom komisija pruža smjernice državama članicama kako da najranjivija djeca u EU imaju pristup zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, uslugama brige o djeci, adekvatnim uslovima stanovanja i kvalitetnoj ishrani. Komisija se obavezala da će prekinuti ciklus siromaštva i isključenosti sprovođenjem programa „Garancija za djecu“ što je u direktnoj vezi sa jednim od ciljeva Evropskog stuba socijalnih prava, odnosno načelom 11- Briga o djeci i podrška djeci.

Evropskom Garancijom za djecu se državama članicama preporučuje da najranjivijoj kategoriji djece obezbjede efikasan i besplatan pristup osnovnim potrebama, odnosno da obezbjede: obrazovanje i brigu u najranijoj dobi; obrazovanje i školske aktivnosti; najmanje jedan zdrav obrok svakog dana u školi; zdravstvenu zaštitu - omogućiti pristup ljekarskim pregledima. Ove usluge bi trebale da budu besplatne i lako dostupne najranjivijoj djeci.

Sprovođenje Evropske Garancije za djecu (EGD) predstavlja obavezu svake države članice Evropske unije, koje su dužne da u skladu sa Preporukom Savjeta uspostave neophodne mehanizme i u roku od šest mjeseci od njenog usvajanja, dostave Evropskoj komisiji Nacionalne akcione planove za njeno sprovođenje. Iskustvo i obaveze država članica u ovom procesu ujedno predstavljaju važan okvir i smjernice za države kandidate i potencijalne kandidate, koje se kroz proces pristupanja pripremaju za postepeno usklađivanje sa pravnom tekovinom EU u okviru Poglavlja 19 – Socijalne politike i zapošljavanje i razmatraju modalitete uvođenja i pune implementacije Garancije za djecu.

II. Crna Gora

U Crnoj Gori između 10 i 15% djece uzrasta do 6 godina treba usluge rane intervencije, odnosno njih između 3500 i 5000. Trećina djece je i dalje u riziku od siromaštva. To je ozbiljan nedostatak implementacionih mehanizama što ukazuje na to da je potrebno da se uloži maksimum napora kako bi se unaprijedio nivo usluga za djecu.

U cilju uspostavljanja neophodne i strateški važne inicijative „Evropska Garancija za djecu“ u Crnoj Gori i namjeri Vlade Crne Gore da osigura da svako dijete u CG koje je izloženo riziku od siromaštva i socijalne isključenosti ima pristup ključnim uslugama, potrebno je nastaviti rad na definisanju efikasnih planova po pitanju pomenete inicijative.

S tim u vezi, uz podršku Evropske unije, Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije uradilo je komparativnu Analizu 24 Nacionalna akciona plana iz zemalja članica EU koji pokrivaju period do 2030. godine i izrađen je Izvještaj o postojećim mjerama i uslugama namijenjenim djeci u riziku od siromaštva u Crnoj Gori. Poseban fokus Izvještaja stavljen je na uporednu analizu ciljnih grupa djece, naročito onih kojima je podrška najpotrebnija, i mjera za sprečavanje dječijeg siromaštva i socijalne isključenosti, kroz pregled rješenja sadržanih u nacionalnim akcionim planovima država članica EU

Postojeće akcije i mjere za podršku djeci u potrebi u Crnoj Gori su prikupljene i pripremljene za izradu nacrtu **Nacionalnog akcionog plana za uspostavljanje Garancije za djecu u Crnoj Gori do 2030. godine.**

Kao svojevrsni nastavak ovih aktivnosti koje su podržane u okviru IPA II projekta Tehničke podrške, MSSD će kroz **Operativni program za sektor zapošljavanja i socijalne politike 2024-2027 (IPA III finansijska perspektiva)** podržati aktivnosti koje će biti usmjerene na jačanje kapaciteta nacionalnih vlasti za efikasnu pripremu, planiranje, koordinaciju i praćenje sprovođenja Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje Garancije za djecu za period 2026-2030.

Vlada Crne Gore, na sjednici od 12. juna 2025. godine, imenovala je **Nacionalnog koordinatora** Crne Gore za Evropsku Garanciju za djecu.

III. Izrada Nacionalnog akcionog plana za uspostavljanje EU Garancije za djecu

Odlukom Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije od 4. jula 2025. godine, formirana je Među-sektorska radna grupa za izradu prvog Nacionalnog akcionog plana za Garanciju za djecu u Crnoj Gori za period 2026-2030.

U okviru projekta tehničke pomoći “Unaprijeđeno kreiranje politika zasnovanih na dokazima, implementacija praksi i koordinacija u sektorima zapošljavanja i socijalne politike i ojačani kapaciteti za učešće u Evropskom socijalnom fondu“ koji se sprovodi kroz Jednogodišnji Akcioni dokument za Crnu Goru za 2020. godinu (IPA II), završeno je nekoliko pripremnih aktivnosti, uključujući: komparativnu analizu pristupa 24 države članice EU i nacionalno mapiranje postojećih praksi i mera vezanih za siromaštvo dece i socijalnu isključenost. Na osnovu navedenih dokumenata, prvi nacrt Nacionalnog akcionog plana Garancije za djecu 2025–2030 je razvijen u junu 2025. godine.

Nakon konsultacija sa UNICEF-om, Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije ocijenilo je da je potrebno izraditi dodatne, na dokazima zasnovane analize, kako bi se obezbijedila kvalitetna priprema Nacionalnog plana Garancije za djecu. To je uslovilo potrebu za dodatnim vremenom, te s tim u vezi, predlog prvog NAP Garancije za djecu, odlože se za period 2026 -2030. **UNICEF** je razvio sveobuhvatni projektni zadatak za pripremu **detaljne Analize politika kako bi podržao pripremu NAP-a Garancije za djecu.** Analiza se fokusira na nekoliko ključnih oblasti: mapiranje ranjivih grupa koje su najviše izložene riziku od siromaštva, isključenosti i ograničenog pristupa uslugama;

procjena postojećih usluga, pokrivenosti, kvaliteta i identifikacija ključnih sistemskih prepreka; rodno senzitivnu analizu kako bi se bolje razumjelo kako se ranjivosti razlikuju kod djevojčica i dječaka. Nakon izrade ove analize, očekuje se da će Crna Gora imati sveobuhvatni pregled trenutnih podataka o siromaštvu dece i socijalnoj isključenosti; procjenu postojećih usluga socijalne i dečije zaštite, uključujući nedostatke u pokrivenosti i pristupačnosti: preporuke za ciljne intervencije i prilagođavanja politika.

U okviru Operativnog programa za sektor zapošljavanja i socijalne politike 2024-2027 (IPA III finansijska perspektiva), EU će podržati aktivnosti koje će biti usmjerene na: izradu konačnog teksta Nacionalnog akcionog plana implementacije Garancije za djecu; uspostavljanje struktura za praćenje i izvještavanje; pilotiranje Garancije za djecu u odabranim opštinama Crne Gore; jačanje administrativnih kapaciteta na nacionalnom i lokalnom nivou i usmjeriti i uspostaviti sistem finansiranja svih usluga koje se odnose na Garanciju za djecu kroz nacionalni i lokalne budžete.

Prilikom analize brojnih dokumenata, a posebno uzimajući u obzir uvide sa konsultativnih sastanaka sa predstavnicima različitih zainteresovanih strana, jasnije su identifikovani određeni izazovi u oblasti prava djeteta, kao i sistemski nedostaci u funkcionisanju institucija.

Kao najvažniji izazovi identifikovani su: **nedostatak sistemske i funkcionalne saradnje** između državnih organa i javnih institucija sa jedne strane i organizacija civilnog društva sa druge strane i lokalne samouprave; **nedovoljna komunikacija i koordinacija** između različitih resora (vaspitanje i obrazovanje, zdravstvena zaštita, socijalno staranje); **nedostatak održivog finansiranja organizacija civilnog društva** koje pružaju različite usluge i sprovode programe za kojima postoji potreba u lokalnim zajednicama. U Crnoj Gori brojne nevladine organizacije sprovode programe koji nijesu prepoznati od strane glavnog institucionalnog sistema, tj. brojni programi nevladinih organizacija nijesu standardizovani, niti postoji sistem za njihovo održivo finansiranje. Brojne nevladine organizacije sprovode programe podrške koje javne institucije (npr. centri za socijalni rad) ne pružaju korisnicima, postoji stalna potreba za ovim programima, tako da ne postoji finansiranje na održivoj osnovi, već na osnovu kratkoročnih projekata; **nedostatak socijalnih usluga u lokalnim zajednicama**, posebno značajan disbalans u dostupnosti neophodnih usluga i programa između urbanih i ruralnih sredina; **nedostatak brojnih stručnjaka**, posebno u oblasti zdravstvene zaštite i socijalnog staranja; **nedovoljno praktično korišćenje resursa organizacija civilnog društva** (ljudski resursi, znanje i vještine); **odsustvo organizovanog socijalnog rada u školama**; **nedovoljno sistemsko upravljanje i praćenje implementacije strateških dokumenata** (državnih i lokalnih), kao i **nedovoljna institucionalizacija znanja i iskustava** za potrebe planiranja javnih politika zasnovanih na informacijama dobijenim iz prakse.

S obzirom na identifikovane sistemske ili međusektorske izazove, nameće se potreba za kreiranjem sistemskih međusektorskih mjera u Nacionalnom akcionom planu za implementaciju Garancije za djecu, koje su preduslov za dugoročno održivo unapređenje položaja djece iz ranjivih grupa i njihovih prava, kao i za kvalitetno sprovođenje mjera i aktivnosti u oblastima intervencije u ovom NAP-u.

S tim u vezi, u prvom nacrtu Nacionalnog akcionog plana za implementaciju Garancije za djecu definisani su specifični ciljevi, kao i niz mjera i aktivnosti koji su usmjereni na: poboljšanje međuresorske saradnje i integrativni pristup u pružanju socijalnih usluga za djecu iz ranjivih kategorija; poboljšanje dostupnosti i kvalitet predškolskog vaspitanja i obrazovanja i povećanje uključenosti djece iz ranjivih grupa u vaspitanje i obrazovanje u ranom djetinjstvu; poboljšanje inkluzivnog i kvalitetnog vaspitanja i obrazovanja kroz jačanje politika, kulture i prakse; poboljšanje zdravstvene zaštite među djecom sa invaliditetom, romskom i egipćanskom djecom kroz pristup ranog razvoja djeteta; usluge koje se tiču ​​zdrave ishrane jednako dostupne i

kvalitetne za razvoj djeteta sa ojačanim porodicama i unapređenje adekvatnog stanovanja za ranjive grupe djece i mladih.

Izrada, sprovođenje, upravljanje i monitoring Nacionalnog akcionog plana za implementaciju Garancije za djecu u Crnoj Gori zahtijeva model upravljanja koji uključuje saradnju i koordinaciju na četiri nivoa. Koordinacija bi podrazumijevala: političku koordinaciju – obezbjeđuje je međusektorska grupa koju čine predstavnici Vlade nadležni za oblasti obuhvaćene NAP-om; stratešku i tehničku koordinaciju – obezbjeđuje je Nacionalni koordinator i tim iz Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije; operacionalizaciju – vrše je tijela nadležno za sprovođenje mjera u okviru Garancije za djecu; savjetodavnu – Nacionalni savjet za prava djeteta.